

APUNTAMENTOS BÁSICOS PARA UN ESTUDO DO GALEGO DE CERDIDO

José Luis Graña Muíño
jlgranam@yahoo.es

Resumo: No presente traballo ofrécese un conxunto de notas que caracterizan a fala do concello de Cerdido, situado na comarca de Ortegal. Sinálanse as súas características fonéticas, morfosintácticas e léxicas máis salientables con respecto ao galego común, tiradas do coñecemento do autor e sobre todo das gravacións das conversas mantidas cunha serie de veciños. Son de especial interese algúns fenómenos fonéticos como a realización do encontro da conxunción comparativa *que* co artigo *a* ou a do encontro do adverbio *non* seguido da forma *é*; e tamén certas características moi particulares da morfoloxía verbal.

Palabras chave: dialectoloxía, fala, fonética, morfoloxía, léxico, lingua galega.

Title: Basic notes for a study of Galician of Cerdido.

Abstract: This paper deploys a set of notes that characterize the speech of the municipality of Cerdido, located in the region of Ortegal. Its most outstanding phonetic, morphosyntactic and lexical characteristics are indicated with respect to common Galician, taken from the knowledge of the author and mainly from of the recordings of conversations maintained with people of Cerdido. Of particular interest are some phonetic phenomena such as the realization of the encounter of the comparative conjunction *que* with the article *a* or of the encounter of the adverb *non* followed by the form *é*; and also, certain very particular features of verbal morphology.

Key words: dialectology, speech, phonetics, morphology, lexicon, Galician language.

1. INTRODUCCIÓN

Cerdido é un concello da provincia da Coruña enmarcado na comarca de Ortegal, tamén denominada Terras do Ortegal. Linda ao norte con Cedeira, ao sur coas Somozas e Moeche, ao oeste con Valdoviño e ao leste con Ortigueira. Abrangue soamente tres parroquias: A Barqueira, Os Casás e Cerdido. As actividades económicas máis salientables son as derivadas da madeira, especialmente do eucalipto, a produción de arandos por parte dunha empresa establecida na parroquia da Barqueira e algunhas explotacións gandeiras de entidade discreta. Como na maior parte do territorio rural galego, a poboación está moi avellada por causa da migración constante das xeracións novas, no noso caso á comarca de Ferrolterra.

Estes apuntamentos non pretenden ser un traballo de recollida e organización sistemática dos trazos e características da fala deste territorio, senón unha serie de notas emanadas da observación da fala dos veciños e da memoria lingüística dun falante nacido en Cerdido que viviu permanentemente en galego. Estas liñas non teñen outra intención máis ca a de testemuñaren, dun xeito sinxelo, algunhas características da fala deste anaco do país.

Non se pretende describir dun modo completo unha variedade do noso idioma exclusiva da zona nin amosar a uniformidade no uso dos trazos salientados por parte de todos os falantes, pois ben coñecida é a existencia de variedades idiomáticas dentro de calquera país, dunha bisbarra, dun lugar e mesmo dentro de cada fogar, feito vencellado á flexibilidade das linguas. Por poñer un caso, haberá persoas do concello de Cerdido que nin sequera teñan oído a palabra *lampo* e, pola contra, pode que haxa veciños doutros concellos, máis ou menos afastados, que si a teñan sentido na súa contorna e, se cadra, empregado como falantes. A especificación das posibles variedades dialectais dependentes das diferentes parroquias, lugares, rúas, familias ou idades da poboación non son obxectivo destas anotacións e esixiría unha prospección sistemática que non se realizou para a redacción destes apuntamentos.

Unicamente analizaremos aqueles trazos que semellan máis determinantes do galego da zona, obviando no posible os adoptados como normativos pola Real Academia Galega, considerados pertencentes ao galego común e doadamente accesibles.

O que primeiro pode chamar a atención a unha persoa de fóra que escoite conversar os veciños de Cerdido é o seu xeito de falar potente pero cadencioso, de estilo figurado, raiando a retranca poética.

2. A PRONUNCIA

Antes de expoñer casos concretos que axuden a definir o galego de Cerdido, cómpre precisar que para representar os sons vaise empregar unha síntese do Alfabeto Fonético Internacional moi próxima á inserida nas *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*, elaboradas pola Real Academia Galega e o Instituto da Lingua Galega e aprobadas pola Real Academia no ano 2003, por supoñela clarificadora abondo. Prescindirase, entón, da representación de certos matices (sonorización, fricativización, palatalización...), tanto nos sons vocálicos coma nos consonánticos, que dificultarían a comprensión destas notas e que semellan propios dun labor máis especializado.

	GRAFÍA	NOME	REALIZACIÓN NA ZONA	ACLARACIÓN
Vogais	a	a	[a]	
	e	e	[ɛ]	aberto
			[e]	pechado
	i	i	[i]	
			[j]	asilábico
	o	o	[ɔ]	aberto
			[o]	pechado
	u	u	[u]	
[w]			asilábico	

	GRAFÍA	NOME	REALIZACIÓN NA ZONA	ACLARACIÓN
Consoantes	b	be	[b]	
	c	ce	[θ]	diante de /e/ ou /i/
			[k]	diante de /a/, /o/ ou /u/
	d	de	[d]	
	f	efe	[f]	
	g	gue	[ħ]	
	h	hache	(sen son)	
	l	ele	[l]	
	m	eme	[m]	
	n	ene	[n]	dental, alveolar
			[ŋ]	velar
	ñ	eñe	[ɲ]	
	p	pe	[p]	
	q	que	[k]	
	r	erre	[r]	vibrante simple
			[r̄]	vibrante múltiple
	s	ese	[s]	
	t	te	[t]	
	v	uve	[β]	
	x	xe	[ʃ]	en voces patrimoniais
		[s]	en préstamos e cultismos	
z	ceta	[θ]		
Dígrafos	ch	ce hache	[tʃ]	
	gu	gue u	[ħ]	
	ll	ele dobre	[ʎ]	
	nh	ene hache	[ɲ]	
	qu	que u	[k]	
	rr	erre dobre	[r̄]	

Signos diacríticos

[:] marca alongamento da vogal que o antecede.

['] antecede inmediatamente a sílaba tónica.

Nunha aproximación impresionista á fonética da fala desta zona, podemos sinalar como as súas marcas máis características as dúas seguintes:

- A gheada
- A tendencia á abertura das vogais.

2.1. A GHEADA

Como é esperable tendo en conta a situación xeográfica desta fala, encadrada dentro do chamado bloque occidental, a gheada é unha característica xeral na área e prodúcese en todos os casos do fonema /g/.

<i>gota</i>	[ˈhota]
<i>auga</i>	[ˈawha]
<i>felgo</i>	[ˈfelho]

A gheada ten lugar mesmo despois de consoante nasal:

<i>Ganguear</i>	[haŋheˈar]

2.2. VOGAL A

É de salientar que a extrema abertura e o alongamento que se producen nos casos de encontro <aa>, especialmente perceptible nos encontros de preposición *a* + artigo *a* e preposición *pra* (*pa*) + artigo *a*, obsérvase tamén noutros casos de realización de *a* tónico ou átono:

<i>Aínda que chova, imos á festa</i>	[ˈimosaːˈfesta]
<i>Fixoo adrede. Vimolo todos</i>	[ˈfiʃoːaːˈdredɛ]
<i>Co que trouxo Ana, temos abondo</i>	[ˈtemosaːˈbondo]
<i>Os Reis levaban dous sacos de garridos e repartían a feito entre os pequenos</i>	[repaɾˈtiaɲaːˈfejto]
<i>Tras o vendaval, as máis das nocas estaban a carón</i>	[esˈtabaɲaːkaˈroɲ]
<i>Tropezou nun coio e foi a rolo polo prado abaixo</i>	[ˈfojaːˈrolopoloˈprado]

<i>A túa filla vai grande coma ti</i>	[baj'hrandekoma:'ti]
<i>O forno abre ás nove, coma sempre</i>	[koma:'sẽmpre]
<i>Cesáreo veu da feira canda min</i>	['bewkanda:'miŋ]
<i>Compreilles cada seu libro</i>	[kada:'sew'libro]
<i>Alí van as pequenas con cada súa carteira</i>	[kada:'suakar'tejra]

Hai casos en que unha vogal átona inicial de abertura media se transforma popularmente nunha vogal de abertura máxima [a]. Este fenómeno é relativamente frecuente en nomes propios, que cambian o seu *e* ou *o* inicial en *a*:

<i>Argimiro</i>	[arha'miro]
<i>Eliseo</i>	[ali'seo]/[ali'sew]
<i>Ernesto</i>	[ar'nesto]
<i>Heladio</i>	[a'ladjo]
<i>Obdulia</i>	[a'dulja]

2.3. VOGAL O

Poucas diferenzas significativas de pronuncia se aprecian respecto doutras áreas idiomáticas nas vogais velares de abertura media, cando van en situación acentuada, como pode observarse nas seguintes palabras:

Con [ɔ] aberto: *hora, morte, mortol-a, novol-a, ollo, pombol-a, sobra* (v. sobrar), (*de*) *sobra, torre, xogo* (e todos os tónicos da conxugación de *xogar*).

Con [o] pechado: *corte, dobre, Ferrol, nobre, sobre* (substantivo), *sol*.

Na secuencia do adverbio *non* e o pronomes persoal *o* prodúcese a elisión do /n/, resultando un /o/ pechado e alongado:

<i>Non mo deas, que non o quero</i>	[no:'kero]
<i>Onde están? Non os vexo</i>	[no:s'beʃo]

Mais no caso do encontro co pronome feminino, resulta un [ɔ:] alongado e de máxima abertura:

<i>Non ma deas, que non a quero</i>	[nɔ:'kɛrɔ]
<i>Onde quedaron elas? Non as vexo</i>	[nɔ:'s'beʃɔ]

Esta mesma diferenciación fonética [o]/[ɔ] rexístrase no encontro da preposición *con* cos artigos *o(s)* e *a(s)*.

<i>Foi co pai</i>	['fojko'pai]
<i>Está coa irmá</i>	[es'takɔ:ir'ma]

O resultado fonético da secuencia do *-a* final do comparativo *coma* co artigo *o(s)* é sempre un [ɔ]:

<i>Canta coma o primo</i>	['kantakomɔ:'primo]
<i>Come tanto el coma os dous fillos xuntos</i>	[komɔ:'s'dows]

2.4. VOGAL E

Pronúnciase aberto o é tónico das voces que seguen:

Nomes propios: *Adela, Amelia, Andrea, Aurelia, Carmela, Ghosefa, Marcela, Alberte, Andrés, Aniceto, Anselmo, Aurelio, Baldomero, Ernesto, Modesto, Nemesio, Rafael, Tero* (Eleuterio).

Nomes comúns: *cabanela, cadela, cancela, comenencia, enterro, felgo, festa, lamela, lixelas, pacencia¹, recelo², resto, restrá, subela, tixela, vilela.*

Adxectivos: *aberto, lévedo, reseso, revello.*

Verbos: As formas do presente de indicativo, do presente de subxuntivo e a 2ª persoa do imperativo do verbo *medrar*.

---

1 DRAG, *paciencia*.

2 DRAG, *receo*.

medro, medras, medra, medran
medre, medres, medre, medremos, medredes, medren
medra (ti)

A mesma realización preséntana as formas análogas dos verbos *acertar, apretar*³, *berrar, cerrar, comezar, encetar, enterrar, rezar, segar*.

No entanto, o *e* presenta realización pechada nestoutros casos:

Nomes propios: *Estrella*⁴, *Alfredo, Vicente*.

Nomes comúns: *esquerda, vento, xente* e mais en todos os derivados por sufixación *-mento* (*atrevemento, coñecemento, sentimento...*).

Adxectivos: os derivados por sufixación *-nte* (*dormente, crecente, valente...*).

Son dignos de salientar dous casos particulares que afectan a realización dun *e* átono seguido doutra vogal:

a) No encontro do comparativo *que* co artigo *a*, no que se produce unha contracción que dá como resultado un son [ɛ].

A filla de Tero é máis nova que a túa [kɛ:'tua]

O /e/ da conxunción comparativa xa é, de por si, aberto, mais non tanto, nin presenta longura.

Máis vello que ti [kɛ'ti]

No encontro co artigo masculino non se produce tal contracción, senón un hiato das dúas vogais en contacto [ɛo] ou ben unha sinérese.

---

3 DRAG, *apertar*.

4 DRAG, *Estrela*.

Máis novo que o teu [kɛo'tew]

b) O adverbio *non* seguido da forma *é* (ser) nas expresións *non é milagro* e *non é verdade*:

Non é milagro⁵ que pense así [ˈnemiˈlahro],
despois dos desengaños⁶ que leva tido con elisión do son [ŋ]
Antonte pasache⁷ por aquí á tardiña, [naberˈda]?, abrindo a
non é verdade? realización en [a].

Fóra do comentado sobre a abertura, cómpre mostrar a presenza do /e/ paragóxico, nomeadamente, nos infinitivos do verbo, máis común cando son a última palabra dun grupo fónico:

Na casa do gaitero todos saben bailar [ˈsabeŋbajˈlare]
Agora de vello déuselle por escribir [poreskriˈbire]

Este *e* paragóxico, en posición final de grupo fónico, tamén pode aparecer nalgúns substantivos acabados en *-r*:

O tío Xacobe é o máis vello do lugar [doluˈhare]

3. MORFOLOXÍA

3.1. TERMINACIÓNS -AO/-Á

As terminacións latinas *-ANUM* e *-ANAM* evolucionan para o galego desta área en *-ao* e *-a*, respectivamente, nas palabras patrimoniais:

---

5 DRAG, *Milagre*.

6 DRAG, *Desengano*.

7 DRAG, *Pasaches*.

Irmaolirmá, chaolchá, graolgra; vrao; mao⁸; mañá, pasadomañá, mazá

O substantivo *curmán* non ten presenza na área; no seu lugar emprégase *primo carnal*.

Non se conservan continuadores patrimoniais do lat. SANU/SANA nin de CHRISTIANU, dos que se rexistraron os castelanismos *sanol/sana* e *cristiano*.

A realización do /o/ final de *-ao*, continuador de *-ANU*, adoita ser moi cerrada, de maneira que nalgúns falantes se aproxima a un [u].

3.2. O ARTIGO

O uso do artigo determinado é moi común na toponimia e, tamén, para nomear as casas ou as familias: *Os Abruñeiros, A Campeira, O Espiño, A Gangoa, O Picadeiro, A Rexedreira, A Xaneira, O Xestal, Os de Curuxeira, Os de Bellas, Os de Ricardo...* Non é que sexa unha particularidade da área, mais semella preciso porfiar nesta realidade porque se aprecia no galego actual unha tendencia a elidir o artigo nestes casos, nomeadamente, en planos, mapas e documentos dixitalizados. O tratamento informático dos datos está danando nitidamente a pureza toponímica secular⁹.

A segunda forma do artigo utilízase nos casos especificados nas *Normas* (2003), agás detrás dos pronomes tónicos *nós* e *vós*, dos indefinidos *ambos, ambas, entrambos, entrambas* e detrás do adverbio *u*, porque nin estes pronomes nin o adverbio están vivos na área xeográfica actualmente.

Hai que apagar o lume

[apa'halo'lume]

8 DRAG, *Man*. O substantivo *mao*, a pesar de ter xénero feminino, procede dunha secuencia latina *-ANU (MANU)*.

9 É unha mágoa que rematemos reproducindo a linguaxe sintética da megafonía do metropolitano: Sol (por 'Puerta del Sol'), Ventas (por 'Plaza de las Ventas'), Colón (por 'Plaza de Colón')..., que no caso do noso país xa se ve que vén dando en *Príncipe* (no canto de *Rúa do Príncipe*), *Obelisco* (no canto de *O Obelisco*), *Toural* (no canto de *Praza do Toural*), *Escravas* (no canto de *Convento das Escravas*), *Gudiña* (no canto de *A Gudiña*), *Barqueira* (no canto de *A Barqueira*), *Pena* (no canto de *A Pena*)...

<i>Non fagas a comida aínda</i>	[ˈfaħalakoˈmida]
<i>Hoxe vimos os cinco</i>	[ˈbimolosˈθiŋko]
<i>Dígovos o que penso</i>	[ˈdiħobolokeˈpenso]
<i>Onde deixastes os documentos?</i>	[deiˈʃastelosdokuˈmentos]
<i>Devolvínlles os discos</i>	[debolˈbinħelosˈdiskos]
<i>Deunos o recado onte á noite</i>	[ˈdewnoloreˈkado]
<i>Así, todos os días</i>	[ˈtodolosˈdias]
<i>Habemos pasar polo concello</i>	[polokonˈθeħo]
<i>Mira tras a mesa</i>	[tralaˈmesa]
<i>Vou a Tralaeira</i>	[tralaˈejra]
<i>A miña a mais a túa</i>	[amaħlaˈtua]

3.3. O PLURAL

En canto á produción dos plurais, as palabras agudas rematadas en *n* fan o plural en *-s*, producíndose a elisión do /n/: *caixón – caixós*, *calcetín – calcetís*, *algún – algús*, *un – us* (en función pronominal).

Para o plural do artigo *un* conviven as formas *unhos* e *us*, aínda que a maioría dos falantes utiliza a primeira.

Os substantivos e adxectivos patrimoniais de uso tradicional non monosílabos, que levan o acento na última sílaba e que acaban en *-l* realizan o plural suprimindo o *-l* e engadindo un *-s*:

casal – casás, *cadril – cadrís*, *mandil – mandís*, *animal – animás*, *corral – corrás* (tamén *currás*). Mais *español – españoles*, *aquel – aqueles*

3.4. O PRONOME PERSOAL

As formas tónicas de 1ª e 2ª persoa de plural son *nosoutros* e *vosoutros*. Non rexistramos ningún caso de uso de *nós* e *vós* e tampouco documentamos as formas *connosco* e *convosco*.

Cómpre salientar a clara diferenciación entre as formas átonas *lle* e *lles*, formas que ofrecen un uso vacilante noutras zonas, coa inexistencia, nalgúns casos, da forma *lles*. A vitalidade da forma de

plural *lles* é a que explica o uso habitual das formas contractas *llelo*, *llela*, *llelos* e *llelas*.

En canto ao uso das formas obxecto da segunda e terceira persoas, non se aprecia a utilización dos acusativos *te*, *o(os)*, *a(as)* co verbo *axudar*. Sempre oiremos *Axúdoche aí?* e *Axudeille a recoller todo ao rematáremos*¹⁰ *o traballo*, no canto de *Axúdote aí?* ou *Axudeinola a recoller todo ao rematáremos o traballo*.

Outro caso particular é o uso do acusativo e o dativo co verbo *querer*. Co significado de *desexar*, *ter interese*, *querer* presenta construción transitiva.

Non o vaias tirar, que o quero eu

Se non te queren eles no equipo, quéromoste nosoutros

Pero co significado *ter cariño*, *querer* úsase construtivamente como intransitivo:

Ben sabes canto che quero

O padriño quérelle pola vida

É xeneralizada a utilización dos alomorfos *lo(s)* e *la(s)* das formas átonas de obxecto directo do pronome persoal de terceira persoa tras do castelanismo *Dios*: ['djolo'pañe], [djolo'kejra]. ['djolas'tejana'hlorja].

3.5. O POSESIVO

O encontro do distributivo *cada* e os posesivos (o) *seu* e (a) *súa* produce as formas *cada seu* e *cada súa*. A realización fonética na área (§ 2.2.) aconsella a ortografía analítica.

Os pequenos viñan da escola con cada súa carteira

As pequenas estaban enmeinando con cada seu coche

---

10 *Rematáremos*, en vez da forma estándar *rematarmos*.

Non se rexistran casos de *cada seus* nin *cada súas*. Para a distribución de varias realidadeas posuídas emprégase a expresión analítica *cada un os (as) seus (súas)*.

Déronlle a cada un os seus documentos

Pagáronlle a cada un as súas mazás

O falante de Cerdido ten formas diferenciadas para os casos nos que o posuidor é a 1ª ou a 2ª persoa do plural: *cada noso, cada nosa, cada voso, cada vosa*.

Agasalláronnos con cada nosa novela [kada:'nɔsa]

Heivos traer cada voso garrido [kada:'bɔso]

3.6. CUANTIFICADORES

Estas son as formas rexistradas:

*algún - algús, algunha(s), alguén, algo, ningún - ningús, ningunha(s), naide*¹¹, *nada, un - us, unha(s), pouco(s), pouca(s), abondo(s), abonda(s), moito(s), moita(s), ben, máis, menos, tanto(s), tanta(s), todo(s), toda(s), cada*

3.7. IDENTIFICADORES

Rexistráronse as seguintes formas:

*outro(s), outra(s), calquera, tal, tales, mesmo(s)*¹², *misma(s)*¹³, *o(s) demais, a(s) demais, o(s) máis, a(s) máis*

---

11 *Naide*, en vez da forma estándar *ninguén*.

12 DRAG, *mesmo(s)*.

13 DRAG, *mesma(s)*.

3.8. O VERBO

Segundo o criterio establecido ao comezo da exposición, neste apartado faranse constar, nomeadamente, as particularidades que presenten os tempos verbais relativas á realización fonética das súas formas respecto das adoptadas como estándar polas *Normas* (2003).

Nas enumeracións que combinen formas estandarizadas con outras non estandarizadas, empregarase letra redonda para as primeiras e cursiva para estas últimas. Se as formas referidas se presentan illadas, figurarán en cursiva.

3.8.1. Variacións xerais

A 1ª e a 2ª persoa do plural do copretérito, do antepretérito e do pospretérito de indicativo e do pretérito de subxuntivo realízanse con acentuación proparoxítona:

falábamos, falábades; faláramos, falárades; falaríamos, falaríades; falásemos, falásedes

As formas en *-ra*, propias do antepretérito de indicativo, empréganse tamén para accións de subxuntivo (pretérito) e mesmo son dominantes respecto das formas en *-se*:

Con que viñera Matilda, xa me conformaba

O morfema flexional da 2ª persoa do pretérito de indicativo en calquera verbo é *-che*:

contache, dixechе, fuche...

No pretérito de indicativo, os verbos regulares da 3ª conxugación flexionan en *-eu* a 3ª persoa de singular:

reparteu, recibeu, abreu...

Os verbos regulares da 2ª e da 3ª conxugación realizan o presente de subxuntivo atendendo a estes paradigmas:

volva	reparta
volvas	repartas
volva	reparta
<i>volvemos</i>	<i>repartemos</i>
<i>volvedes</i>	<i>repartedes</i>
volván	repartan

O *e* tónico das formas da 1ª e 2ª persoas de plural realízase aberto.

Unha gran maioría dos falantes fan o infinitivo conxugado coas desinencias $\emptyset$, -es, -e, -emos, -edes, -en: ir, ires, ir, *íremos*, *íredes*, iren.

Non se rexistrou na fala actual ningún caso de uso do futuro de subxuntivo.

3.8.2. Particularidades na conxugación

Sentir, servir, seguir

Realizan o presente de indicativo con alternancia na vogal radical, segundo esta sexa tónica ou átona:

sinto	sirvo	sigo
<i>sintes</i>	<i>sirves</i>	<i>sigues</i>
<i>sinte</i>	<i>sirve</i>	<i>sigue</i>
sentimos	servimos	seguimos
sentides	servides	seguides
<i>sinten</i>	<i>serven</i>	<i>siguen</i>

E presentan variación da vogal radical na 3ª persoa do pretérito de indicativo.

sentín	servín	según
<i>sentiche</i>	<i>serviche</i>	<i>seguiche</i>
<i>sinteu</i>	<i>serviu</i>	<i>sigueu</i>
sentimos	servimos	seguimos
sentistes	servistes	seguides
sentiron	serviron	seguiron

Seguen estes paradigmas todos os verbos da 3ª conxugación que teñen /e/ como vogal radical (*competir, repetir, espir, medir, pedir...* e os derivados de *sentir* e de *seguir*).

Pola contra, *mentir* segue o paradigma dos pretéritos, mais non o do presente, que realiza coa alternancia vocálica adoptada como normativa: *minto, mentes, mente, mentimos, mentides, menten*.

Andar

Andar presenta paradigma irregular no pretérito e no antepretérito de indicativo e mais no pretérito de subxuntivo.

<i>anduven</i>	<i>anduvera</i>	<i>anduese (anduvera)</i>
<i>anduveche</i>	<i>anduveras</i>	<i>anduseses (anduveras)</i>
<i>anduvo</i>	<i>anduvera</i>	<i>anduese (anduvera)</i>
<i>anduvemos</i>	<i>anduvéramos</i>	<i>anduvésemos (anduvéramos)</i>
<i>anduvestes</i>	<i>anduvérades</i>	<i>anduvésedes (anduvérades)</i>
<i>anduveron</i>	<i>anduveran</i>	<i>anduvesen (anduveran)</i>

Ter

Ter e os seus derivados presentan as mesmas desinencias que *andar* no pretérito e no antepretérito de indicativo e mais no pretérito de subxuntivo: *tuyen, tuvera, tuvese (tuvera)*.

Na 2ª persoa do plural do presente de indicativo amosa como forma única *tedes*, e a forma de plural do imperativo é unicamente *tede*.

Estar

Estar posúe formas análogas a *andar* e *ter* no pretérito e no antepretérito de indicativo e no pretérito de subxuntivo. Ademais, ofrece no singular do imperativo a forma *estén*.

<i>estuyen</i>	<i>estuvera</i>	<i>estuese (estuvera)</i>
<i>estuveche</i>	<i>estuveras</i>	<i>estuseses (estuveras)</i>
<i>estuvo</i>	<i>estuvera</i>	<i>estuese (estuvera)</i>
<i>estuvemos</i>	<i>estuvéramos</i>	<i>estuvésemos (estuvéramos)</i>
<i>estuvestes</i>	<i>estuvérades</i>	<i>estuvésedes (estuvérades)</i>
<i>estuveron</i>	<i>estuveran</i>	<i>estuvesen (estuveran)</i>

Ser

Á parte do dito para a 2ª persoa do singular do pretérito de indicativo no apartado 2.8.1, o verbo *ser* afástase da conxugación adoptada como normativa no presente de subxuntivo e no imperativo.

<i>sea</i>	
<i>seas</i>	<i>sen</i>
<i>sea</i>	
<i>seemos</i>	
<i>seedes</i>	<i>sede</i>
<i>sean</i>	

O *e* tónico das formas da 1ª e a 2ª persoa de plural realízase aberto e o pretónico, moi pechado, achegándose por veces a unha realización [i].

Ir

Presenta as formas do copretérito de indicativo con /b/, coincidentes co castelán:

iba, ibas, iba, ibamos, ibades, iban

Na persoa do plural do imperativo conviven a forma estándar *ide* coa dialectal *vade*.

Haber

Presenta variación no paradigma do presente de subxuntivo:

haiba, haibas, haiba, haibemos, haibedes, haiban

Poder

Respecto do estándar, á parte do dito no apartado 2.8.1 para a 2ª persoa do pretérito de indicativo, *poder* presenta variacións na raíz das formas do presente, do pretérito e do antepretérito de indicativo e mais do pretérito de subxuntivo.

<i>poido</i>	<i>puiden</i>	<i>poidera</i>	<i>poidese (poidera)</i>
<i>podes</i>	<i>poidече</i>	<i>poideras</i>	<i>poideses (poideras)</i>
<i>pode</i>	<i>puido</i>	<i>poidera</i>	<i>poidese (poidera)</i>
<i>podemos</i>	<i>poidemos</i>	<i>poidéramos</i>	<i>poidésemos (poidéramos)</i>
<i>podedes</i>	<i>poidestes</i>	<i>poidérades</i>	<i>poidésedes (poidérades)</i>
<i>poden</i>	<i>poideron</i>	<i>poideran</i>	<i>poidesen (poideran)</i>

Moer (e rematados en -oer)

Á parte do referido para a 1ª e a 2ª persoas do plural do presente de subxuntivo dos verbos en *-er*, *moer* varía, respecto do paradigma adoptado polas *Normas* (2003), no presente de indicativo:

moio, mos, moi, moemos, moedes, mon

Caer

Con respecto ao paradigma do galego estándar, *caer* amosa particularidades especiais na 2ª e 3ª persoas do singular e na 3ª de plural do presente de indicativo e mais na 2ª de singular do imperativo:

<i>caio</i>	
<i>cas</i>	<i>cai</i>
<i>cai</i>	
<i>caemos</i>	
<i>caedes</i>	<i>caede</i>
<i>can</i>	

Traer

Presenta as mesmas desinencias que *caer* para o presente de indicativo e a 2ª persoa de singular do imperativo e, ademais, ofrece unha dobre forma nalgúns persoas do presente, do pretérito e do antepretérito de indicativo e do presente e do pretérito de subxuntivo.

Pte. indicativo	Pto. indicativo	Apto. indicativo
traio / <i>traigo</i>	trouxen / <i>trouguen</i>	trouxera / <i>trouguera</i>
<i>tras</i>	<i>trouxeche / trougueche</i>	trouxeras / <i>trougueras</i>
<i>traí</i>	trouxo / <i>trougo</i>	trouxera / <i>trouguera</i>
traemos	trouxemos / <i>trouguemos</i>	<i>trouxéramos / trouguéramos</i>
traedes	trouxeistes / <i>trougueistes</i>	<i>trouxérades / trouguérades</i>
<i>tran</i>	trouxeron / <i>trougueron</i>	trouxeran / <i>trougueran</i>

Pte. subxuntivo	Pto. Subxuntivo	Imperativo
traia / <i>traiga</i>	trouxese / <i>trouguese</i>	
traias / <i>traigas</i>	trouxeses / <i>trougueses</i>	<i>traí</i>
traia / <i>traiga</i>	trouxese / <i>trouguese</i>	
<i>traíemos / traiguemos</i>	<i>trouxésemos / trouguésemos</i>	
<i>traíedes / traiguedes</i>	<i>trouxésedes / trouguésedes</i>	traede
traian / <i>traigan</i>	trouxesen / <i>trouguesen</i>	

Ver

A 3ª persoa do singular do pretérito de indicativo segue o modelo regular da 2ª conxugación:

Vin, *viche*, *veu*, vimos, vistes, viron

3.9. ADVERBIOS E LOCUCIÓN ADVERBIAIS

Nos adverbios, conxuncións e preposicións recolleamos algunhas ríollas de palabras e locucións invariables que se usan acotío na zona. Nada máis que se aclarará o significado ou sentido daquelas que non estean recollidas no dicionario en liña da RAG ou daquelas que teñan un uso moi concreto entre os varios ofrecidos polo dicionario.

De lugar

abaixo, *acó*, *acólá*, *adiante*, *aí*, *alí*, *aló*, *arriba*, *atrás*, *cerca*, *dentro*, *derriba*, *detrás*, *diante*, *embaixo*, *enriba*, *fóra*, *lonxe*, *onde*; *á beira*, *a carón*¹⁴, *ao lado*, *ao pé*, *ao redor*.

14 [a:ka'roŋ] no chan (*Cando fun á horta vin que as mazás estaban case todas a carón do vento que fixerá*).

De tempo

agora, aínda, antes, antonte, atrás, axiña, cando, cedo, cerca, daquela, despois, detrás, diante, diario¹⁵, entón, hoxe, logo¹⁶, mañá, mentras¹⁷, namentras¹⁸, nunca, onte, pasadomañá, seguido, sempre, tarde, xa; a cada pouco, a deshora, a diario, a tempo, ao outro día, ao primeiro, ao raro, ás veces, á última¹⁹, con tempo, de alí a un pouco, de aquí a un pouco, de camiño²⁰, de cando en cando, de cando en vez, por veces, pouco a pouco.

De cantidade e precisión

abondo, algo, ben, canto, case, logo, máis, medio, menos, mesmo²¹, moi, moito, nada, pouco, talmente, tan, tanto, xusto; de máis, de menos, de sobra, de todo, por aí.

De modo

adrede, amodo, así, ben, como, devagar, drado²², mal, mellor, peor, á calada, a feito, á présa, ao dreito²³, ao fin, ao que tal²⁴, ás agachadas, ás apalpadadas, de balde, de golpe, en balde.

De afirmación

abofé, efectivamente, si, tamén; así mesmo²⁵, por iso.

---

15 Amais das acepcións que aparecen no DRAG, tamén como adverbio co significado de 'sempre, seguido' (*Ándase queixando diario de que non lle facemos caso*).

16 DRAG *acep.* 1. En pouco tempo, sen tardar. 2. Case, cerca de.

17 DRAG, *mentres*.

18 DRAG, *namentres*.

19 'Ao remate, nos últimos momentos' (*Botamos tres anos en Francia, pero aló á última xa non había traballo e houbo que virse*).

20 DRAG s.v. *axiña*.

21 DRAG, *mesmo*.

22 'De boa gana' (*Moi drado chegaba á casa da tía, que non a vexo canto hai. Mañá sen falta vou aló*).

23 DRAG, *ao dereito*.

24 'Perfectamente, de xeito inmejorable' (*O cadro é excepcional e o marco vénlle ao que tal*).

25 DRAG, *así mesmo*.

De negación

*nin, non, tampouco*²⁶; *nin siquiera*²⁷.

De dúbida

disque, quizabes, ao mellor, pode que, poida que, se cadra.

Escalares

*alomenos*²⁸, *cando menos.*

De rectificación

Máis ben, canto máis.

3.10. CONXUNCIÓNS E LOCUCIÓNS CONXUNTIVAS

Copulativas

a mais, e, nin.

Disxuntivas

nin... nin, ou, ou... ou.

Adversativas

*pero, pro*²⁹, *a menos que, así e todo, e iso que, fóra de que, quitado que.*

Concesivas

así, aínda que, por (+adxectivo) que, por máis que, por moito que.

Causais

como, porque, que; por cousa de que, por culpa de que, visto que.

---

26 En construción oracional vai sempre reforzado con *non* (*Eu tampouco non oín pasar o tren*).

27 DRAG, *nin sequera*.

28 DRAG, *polo menos* (máis recomendable).

29 DRAG, *pero* (máis recomendable).

Consecutivas

daquela; así que, de modo que, tan(to)... que.

Finais

para que.

Condicionais

cando; a non ser que, caso de que, con que, con tal que, nada que, quitado que, senón que.

Comparativas

coma, como, que.

Locativas

onde.

Temporais

cando, conforme, mentras³⁰, namentras³¹; antes que, así que, asta (astra)³² que, axiña que, cada vez que, desde que, despois de que, en canto, aínda ben non.

Modais

como; coma se.

Completivas

que, se.

---

30 DRAG, *mentres* (máis recomendable).

31 DRAG, *namentres* (máis recomendable).

32 DRAG, *ata, até*.

3.11. PREPOSICIÓNS E LOCUCIÓNS PREPOSITIVAS

a, asta (astra)³³, cabo, canda, (de, en) cas, con, contra, de, desde, en, entre, pra (pa)³⁴, por, sacado, sin³⁵, sobor³⁶, tras, xunta; cerca de, de par de, debaixo de, dentro de, derriba de, despois de, detrás de, diante de, en lugar de, en vez de, enriba de, fóra de, lonxe de, no canto de, por cousa de, por culpa de, sobor de.

4. LÉXICO

Velaquí algunhas palabras e locucións precisas nunha exposición sobre a fala de Cerdido, ben polo respecto que merece a súa calidade patrimonial, ben por iren caendo en desuso, ben por seren variantes non estandarizadas, pero que se manteñen vizosas nesta área xeográfica.

Para aclarar o significado de cada palabra, empregárase un sinónimo recollido no corpus do dicionario da Real Academia Galega. Se non houbo un sinónimo axeitado, definírase a palabra ou aclarárase o significado da locución ou perífrase.

apedoiro: loro, estrobo.

No caso das palabras que sexan variantes doutras si recollidas polo dicionario, marcarase tal correspondencia facendo a referencia ao dicionario (DRAG).

véspora: DRAG s.v. *avéspora*.

As voces que figuren recollidas no dicionario da Real Academia Galega non levan ningunha aclaración a non ser que o significado corresponda a unha acepción concreta entre varias dadas nesa obra ou que haxa un homónimo tamén definido no DRAG. Nese

---

33 DRAG, *ata, até*.

34 DRAG, *para* (máis recomendable).

35 DRAG, *sen*.

36 DRAG, *sobre* (máis recomendable).

caso, reproducirase un sinónimo (ou máis dun) achegado polo dicionario ou, para evitar dúbidas, a definición correspondente ao termo.

bagullo

golpe: DRAG s.v. *raposo*.

amigo: DRAG (todas as acepcións como substantivo).

lindeiro: DRAG s.v. Prado de secaño a onde se leva o gando a pacer, a alindalo.

4.1. SUBSTANTIVOS

alboio

alpaeiro: argalleiro, mentireiro.

amigo: DRAG (todas as acepcións como substantivo).

antroido: DRAG s.v. *entroido*.

apedoiro: loro, estrobo.

atazo: apeiro.

bagullo

baraxa: DRAG s.v. *baralla*. Conxunto de naipes.

boreo: 1. Ruído propio de conversas ou discusións entre dúas ou máis persoas. 2. DRAG s.v. *boureo*.

borrallo: Morea de materia incandescente que vai resultando de queimar os terróns da roza. [Non é aplicable aos restos que quedan de facer o lume na lareira, que en Cerdido se nomea *cinza*] (*Que ben saben as patacas asadas no borrallo!*).

braña: Toxo adulto cortado para estrar as cortes ou meter á terra directamente para facela máis lixeira (*Os homes erguéronse moi cedo pra ir á braña*).

cabazo: DRAG s.v. Hórreo de feitura arredondada construído con varas.

carabullo

carapola

caruma: 1. chareta. 2. fasco.

caseiro: DRAG s.v. Persoa que traballa a medias ou mediante arrendamento as terras dun amo.

choca

cómaro: DRAG s.v. *comareiro*.

conexo: DRAG s.v. *coello*.

congostra

deligas: DRAG s.v. *deligras*.

delor: DRAG s.v. *dolor* (dor).

ducia

estrume

faragulla

ferrada: DRAG s.v. Recipiente, xeralmente metálico, provisto dunha asa ou dun mango longo, que se usa para quitar auga dun recipiente maior ou para bebela. [Na zona, unicamente o que ten mango. Para o útil de asa resérvase a voz *tanque*].

forcadela (unicamente rexistrada na expresión *virar a f*): Dar unha viravolta, un pinchagato (*De pequeno gustábame virar a forcadela*).

gadaipo: Resto baixo que queda ao cortar un arbusto ou árbore moi nova (toxo, xesta, abeira etc.) e que resulta perigoso para magoar os pés ou para tropezar nel.

gado

galleta: DRAG s.v. (todas as acepcións).

garrido: DRAG s.v. Pequeno regalo que se lles fai aos nenos.

golpe: DRAG s.v. *raposo*.

gripo: DRAG s.v. *gripe*.

lampo: fouciña.

larpada: DRAG s.v. *lambetada*.

limacha

lindeiro: DRAG s.v. Prado de secaño a onde se leva o gando a pacer, a alindalo.

lorbaga

lóstrego

lugar: 1. DRAG s.v. Núcleo pequeno de poboación en que se divide unha parroquia, con poucos veciños e de carácter rural. 2. Casa con todas as súas terras (*Os padriños están de caseiros no lugar do tío Manuel de Canosa*).

lustre

maciñeira: DRAG s.v. *maceira* (máis recomendable).

mai

miaxa: DRAG s.v. *migalla*.

molo: miolo.

morteiro: Parte de labradío no que se acaba de botar, ou está xa nacida, algunha clase de semente (*Era ben quitarlle as herbas ao morteiro das coles*).

neboeiro

nixaro: nixo.

panterlo

parexa: DRAG s.v. *parella*.

páxaro: DRAG s.v. *paxaro*.

pelica

pequeno

péxego: DRAG s.v. *pexego*.

pinabeta: DRAG s.v. *piña*. Froito das árbores coníferas.

poceira

pradio: DRAG s.v. *pradairo*.

preguiza

rapaz: Home de idade comprendida entre o remate da adolescencia e a entrada á vellez (*Ese rapaz leva traballando na empresa hai máis de vinte anos*).

rebordela: noiro.

restreba

roza: DRAG s.v. *estivada*.

rustrido

soleira

tixela

trobón: DRAG s.v. *trebón*.

véspera: DRAG s.v. *avéspera*.

vilela: Lugar con abundancia de casas sen chegar á entidade da vila.

víspera: (*masc.*) DRAG s.v. *véspera*.

xarra

4.2. ADXECTIVOS

aleuto

apadomado: Dise daquel material ou obxecto que axeita a súa forma

mansamente a unha estrutura que lle serve de base (*tiña o pelo apadomado e iso que viña ao dreito da cama*).

aqueloutrado

arteiro

azoso: 1. Doado (*É un labor ben azoso de facer*). 2. Cómodo (*Esta ferramenta é moi azosa, dá gusto traballar con ela*) 3. Dise da persoa que se presta para facer calquera traballo e que o realiza con xeito (*Vou chamar outra vez a Fidel para que veña podar as maciñeiras, que é moi azoso*).

bon: DRAG s.v. *bo*.

decrebado: Dise do territorio moi accidentado (*Ir do Puntal a Bar-daos cansa moito porque é moi decrebado*).

dormente: DRAG s.v. [Membro do corpo] que adormeceu, que perdeu momentaneamente o movemento ou a sensibilidade.

dreito: DRAG s.v. *dereito*.

fanfarrón

peado

rebello: [re'beʎo] traste, aduaneiro.

reseso

revellido

ríspero

zopeiro: [θɔ'pejro] preguiceiro.

O sufixo-*ico*

Detéctase o emprego do diminutivo *-ico* nos adxectivos connotativamente negativos, achegándolles un carácter burleiro pero afectivo a un tempo, suavizando o seu significado: En *O pequeno de María é catívico* quérese intensificar a idea de que ten un “corpo miúdo”, pero cunha intención xocoso-agarimosa. Cando se di *A moza de Xacinto évos feíca* trátase de expresar, sen maldade, que a moza é fea.

4.3. APELATIVOS

aieü: Apelativo respectuoso invariable empregado máis ben para dirixirse aos veciños de maior idade (*Aieü tía Andrea, podíame deixar a escada, que quería subir ao hórreo?*).

4.4. VERBOS

abater: DRAG s.v. *abater*.

abordelar

adormecer

afacerse (empregado soamente como verbo pronominal).

aforcarse (empregado soamente como verbo pronominal).

agachar: DRAG s.v. *agachar*. Gabear, rubir.

aleixoar(se): mancar(se).

alindar: DRAG s.v. *hom*. Levar [o gando] a pacer, procurando que se mantéña dentro dos lindes do pasto.

alivar: escampar.

aloumiñar

arrequecer: DRAG s.v. *lucir*.

avelloar

axar: DRAG s.v. *voar* (como intransitivo).

batir: DRAG s.v. *bater*.

borear: DRAG s.v. *bourear*.

bourar: DRAG s.v. Dar golpes fortes a [algo ou alguén].

brincar

bulir

callar: 1. DRAG s.v. (todas as acepcións). 2. Avultar, resultar moi voluminoso ou abundante (*Oín que Toquio ten máis de doce millóns de habitantes. Aínda me calla, eh!*).

cear: DRAG s.v. (como intransitivo).

chegar(se): DRAG s.v. (como pronominal).

cheirar: DRAG s.v. Despedir mal olor.

cimbrar

corexar: bafexar.

encetar

enmeinar: xogar, brincar.

entrillar: DRAG s.v. Pillar e esmagar [un dedo, unha man etc.] entre dúas superficies que se apertan unha contra a outra.

esfargallar

esganar(se)

esquencer: DRAG s.v. *esquecer*.

estar (*a*+infinitivo): DRAG s.v. Expresa que a acción indicada polo infinitivo está a piques de suceder (*Non te demores, que o bus está a chegar*).

facer (para accións referidas a roupa, calzado): valer, servir (*Estes zapatos non me fan, preciso un número máis*).

folgar: 1. DRAG s.v. (intransitivo). 2. Non ter necesidade de usar algunha ferramenta ou útil de traballo. (*Fólgache o lampo? [...] Daquela lévoa. Vólvocho de camiño*).

ganguear: Moverse un corpo animado involuntaria e descoordinadamente por causa dunha enfermidade ou unha indisposición ocasional (*A aquel home algo lle pasa, que vai gangueando coma se estivese borracho*).

largar: 1. Parar de realizar unha tarefa (*Haberá que largar, que a min xa me doen os cadrís*). 2. Rematar a xornada laboral (*A que hora largades na vosa empresa?*).

lixugar: manchar.

lordar: loitar.

parolar

podreecer

porfiar

quedarse: Quedar a durmir unha ou varias noites na casa de alguén (*Fixose tarde, vale máis que te quedes*).

tentar: 1. DRAG s.v. Inducir [alguén] a facer certa cousa, particularmente cando non debe facela ou non lle convén. 2. Poñer especial coidado na realización dalgunha tarefa ou na vida en xeral (*Tenta coa comida. Acórdate do que che dixo o médico*).

ter (*o camiño*): Saír ao encontro de alguén para tratar algún asunto, preferentemente, transcendental (*Onte á noite tívenlle o camiño a Sara na Volta dos Carros e díxenlle o que levo calado hai moito tempo*).

toquear

tornar: DRAG s.v. Facer que [algo ou alguén] se vaia de onde está ou se desvíe do camiño que leva.

xuntarse: DRAG s.v. (pronominal).

zochar: Loitar corpo a corpo (*Alí había moito boreo e, sen máis, xa vimos dous mozos zochando un no outro coma carneiros*).

zorregar: 1. DRAG s.v. Pegar 2. Tirar, lanzar (*O home tiña unha vara na man e zorregouna contra o valado coa idea de matar a velutina*).

zoupar

5. CONCLUSIÓNS

A atención continuada á realidade lingüística nesta área permite confirmar o que vén acontecendo nas últimas décadas na maior parte do territorio galego: estase a perder patrimonio lingüístico a favor do castelán e do inglés. Feito ao que contribúen factores de distinta orde, como:

a. O cambio da realidade socioeconómica da zona.

Pásase dunha economía baseada na actividade agro-gandeira de minifundio e na explotación forestal directa, con dous serra-doiros activos, que ocupaba practicamente a poboación de todas as idades no terzo medio do século pasado, a outra na que a man de obra diversifica a súa ocupación en profesións desenvolvidas, as máis das veces, fóra do concello e mesmo nun ámbito urbano. Séguese traballando a terra e coidando algunhas cabezas de gando, pero case exclusivamente para consumo propio. Os máis novos vanse arredando progresivamente deses labores e, xa que logo, do léxico a elas vencellado.

b. A globalización e implantación das novas tecnoloxías.

As xeracións mozas van substituíndo o léxico propio da vida cotiá de pais e avós polo que lles esixe o emprego dos novos dispositivos, nos que a nosa lingua ten aínda, infortunadamente, menos presenza que o inglés e o castelán.

c. As actitudes lingüísticas.

Vai medrando o número de familias que crían os seus fillos en castelán. E tamén as que os envían a clases complementarias de inglés, convencidos de que este é, co castelán, o idioma importante, mentres que o galego halles ser de pouca ou nula utilidade. De xeito que o galego perde peso mesmo na familia e vai ficando limitado ás obrigas do currículo escolar.

BIBLIOGRAFÍA

- Álvarez, Rosario e Xosé Xove (2002): *Gramática da Lingua Galega*. Vigo: Galaxia.
- DRAG = González González, Manuel (dirs.) (2012-): *Diccionario da Real Academia Galega*. A Coruña: Real Academia Galega. Dispoñible en <http://academia.gal/diccionario>
- Fernández Rei, Francisco (2003)³: *Dialectoloxía da lingua galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia..
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (2006): *Gramática da Lingua Galega. Fonética e fonoloxía*. Vigo: A Nosa Terra.
- Porto Dapena, J. Álvaro (1977): *El gallego hablado en la comarca ferrolana. Verba*. Anexo 9. Santiago de Compostela: Universidade.
- Real Academia Galega (2003): *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. A Coruña: Real Academia Galega e Instituto da Lingua Galega.

FONTES DE TRANSMISIÓN ORAL

Veciños de Cerdido, entre os que salientan, polas súas importantes achegas, Obdulia Lamela, Ramiro do Río, Honoraria Muíño, Leonides de Penso e Jerónimo Graña.